

**נוהל להליך חלופי גישור פוגע-נפגע, לנוער עובר חוק בשלבי ההליך הפלילי בטרם
הגשת כתב אישום לבית המשפט
מכח סעיף 12א' לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971**

1. כללי

- א. מדיניות המשטרה ושירות המבחן בטיפול בנוער, מותווית מתוך מגמה למנוע את תיוגו של נוער עובר חוק כעבריון, ולהוציאו בהקדם האפשרי ממעגל ההתנהגות הפלילית.
- ב. למותר לציין, כי ההצלחה בהשגת יעד חשוב זה, טמונה ביכולת שיתוף הפעולה, בין מערכות הטיפול ואכיפת החוק בכל רמות הביצוע ובראייתם זה את זה, כבאים להשלים האחד את השני.
- ג. מודל הגישור הינו אחד מהמודלים של הצדק המאחה. למעשה, זוהי חלופה אפשרית להליך הפלילי הרגיל או לחלק ממנו. הליך הגישור נעשה באמצעות הפגשת נפגע העבירה והקטין הפוגע. מטרת המפגש היא לדון בעבירה ובחשלויותיה, ולהסכים על תכנית לתיקון הפגיעה.
- ד. הגישור נותן מענה לצרכים החומריים, הרגשיים והפסיכולוגיים של נפגע העבירה ומענה משמעותי לקטין הפוגע. הקטין הפוגע עובר תהליך של הכרה במעשיו, לקיחת אחריות על הפגיעה והשלכותיה, תוך אפשרות לתקן את הפגיעה שגרם לנפגע. ותוך מתן ההזדמנות להביע חרטה ולבקש סליחה מהנפגע.
- ה. הנפגע חווה תהליך הוגן ומכובד, מקבל את הכרתו של הפוגע בפגיעה, תוך כדי הזדמנות להציג את ההשלכות של המעשה הפלילי על חייו. כמו כן, ניתנת לנפגע העבירה ההזדמנות לשאול שאלות המטרידות אותו בהקשר לפגיעה. ביכולתו של נפגע העבירה להשפיע ולקבוע כיצד יתוקנו הפגיעות כולל פיצוי והתנצלות, ולבחור באופן התיקון מצד הפוגע. בשל כך, מיועד הליך זה ככלל, למקרים בהם קיים נפגע או מי מטעמו. (אדם, משפחה, עסק, מוסד, רשות וכד')
- ו. במודל זה טמון גם הפוטנציאל, להפחית את מספר ההעמדות לדין של קטינים.
- ז. אין בנוהל זה כדי למנוע הפעלה ניסיונית של הליכי גישור בשלבים נוספים של ההליך הפלילי או בתנאים שונים, או כדי למנוע הרחבה ניסיונית של עבירות נוספות מאלה המפורטות בנוהל, זאת, לצורך בחינת המשך פיתוח תכנית הגישור פוגע-נפגע לנוער עובר חוק בשלבי ההליך הפלילי ובלבד, ששינויים כאמור יעשו באישורה של ועדת ההיגוי של התוכנית.

2. יישום הליך הגישור בארץ

- א. הפעלת תכנית הגישור החלה בשירות המבחן לנוער -במחוז דרום, בתחילת שנות התשעים כתכנית ניסיונית.
- ב. בתקופה זו, זוהו מספר מגמות מדאיגות בהתנהגות המנוגדת לחוק של בני הנוער: עליה בחומרת העבירות ובמספרן, ירידה בגיל עוברי החוק ומעבר מעבירות רכוש לעבירות אלימות. בין השאר, קציני המבחן לנוער גם נחשפו לתוכנית חדשנית בקנדה, שהפגישה בין פוגעים לנפגעים.
- ג. בתהליך איטי של ניסוי וטעייה התחילו קציני המבחן לנוער, במחוז הדרום, להפגיש בין קטינים פוגעים ונפגעים. המפגשים, הוכיחו את העוצמה והכוח החיובי שיש במפגש מתקן מסוג זה.
- ד. מאז, הוקצו משאבים בשירות המבחן להקניית הידע הדרוש לקציני המבחן לנוער על מנת: לאתר ולהפנות קטינים המתאימים לגישור, חיבור נהלי הפעלה, בניית דרכי פעולה משותפות עם המשטרה והתביעות, וכוח אדם לביצוע הגישורים.
- ה. התכנית מופעלת בכל הארץ באמצעות מגשרים משרות המבחן. **(שאינם קציני המבחן של הקטינים שהופנו להליך הגישור).**
- ו. בתאריך 6.12.2011 פורסם תיקון מס' 16 לחוק הנוער (שפיטה ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971 [להלן: "החוק"], ונוסף בו סעיף 12א שעניינו הליכים חלופיים. הוראות החוק קובעות, כי בחינת התאמתו של קטין להליך חלופי תעשה בהתאם לשיקול דעתם של גורמי המקצוע, בהתאם להוראות הנוהל שייקבע ע"י השר לביטחון הפנים ושר הרווחה והשירותים החברתיים, ומשרד המשפטים, אשר יפורסם באתרי האינטרנט של המשטרה ומשרד הרווחה.
- הנוהל יכלול בין השאר, הוראות בעניינים אלה:

- 1) השיקולים והתנאים להפניית קטין להליך חלופי;
- 2) תנאי הסף לקיומו של ההליך החלופי;
- 3) מעמד נפגע העבירה;
- 4) סודיות הדברים שנאמרו ונמסרו בהליך החלופי;
- 5) תוצאות השלמת ההליך החלופי או אי-השלמתו;
- 6) הגורם האחראי לביצוע ההליך החלופי.

מטרת הנוהל

- א. לקבוע את ההוראות כמפורט בסעיף 12א(ד) לחוק. בהתייחס להליך חלופי מסוג "גישור".
- ב. לקבוע את הכללים והעקרונות מהם ייגזרו תהליכי העבודה בהליכי גישור.

- ג. להגדיר תחומי אחריות ולקבוע כללים, דפוסי עבודה ושיתוף פעולה, בין כלל הגופים השותפים להפעלת ההליך (המשטרה, שרות המבחן לנוער, גורמי התביעה והגוף המפעיל).
- ד. לקבוע מנגנוני פיקוח ובקרה.

הגדרות:

- צדק מאחה(צד"מ)** - הליך דיאלוגי מונחה, שמטרתו: תיקון הנזק והפגיעות שנגרמו לאנשים ומערכות יחסים, כתוצאה מהעבירה הפלילית. בארץ ישנם 2 מודלים עיקריים של צדק מאחה: גישור(פוגע-נפגע) והיוועדות- קבוצת דיון משפחתית (קד"מ).
- גישור** - הפגשה מרצון של הפוגע והנפגע במטרה, לאפשר לפוגע לקחת אחריות על מעשה העבירה, ולתקן את הנזק והפגיעה שגרם לנפגע העבירה, להגיע להסכם כתוב וכן להגדיר את דרך המעקב על ביצוע והשלמת ההסכם שהושג. תוך שיח על ההשפעות של מעשה העבירה, ותוך החלפת מידע ומענה על שאלות.
- הורה** - לרבות הורה חורג, אפטרופוס או מי שהקטין נמצא במשמורתו או בהשגחתו כדין.
- ועדת היגוי גישור** - ועדה שתפקידה התווית מדיניות, פתרון בעיות תורתיות ועקרוניות, פיתוח פיקוח ומעקב על תהליך היישום וההפעלה של ההליך. הועדה בראשות מנהל שירות המבחן לנוער והיא כוללת נציגים משירות המבחן לנוער, מהמשטרה, מהפרקליטות, מסניגוריה הציבורית וממשרדי המשפטים, הרווחה וביטחון הפנים.
- ועדת הפעלה** - ועדה שתפקידה ביצוע המדיניות וניהול שוטף של ההליך. הועדה כוללת נציגים מהמשטרה, שרות המבחן לנוער.
- מפקחת ארצית** - מפקחת ארצית משרות המבחן לנוער, שתפקידה לפקח על הליכי הגישור ועל דרכי ההפעלה של התוכנית.
- מגשר** - בעל תואר בוגר מאת מוסד מוכר לפי סעיף 9 לחוק המועצה להשכלה גבוהה, התשי"ח-1958, בעל הכשרה או ניסיון בעבודה לפחות באחד מהתחומים הבאים: הנחיית הליכי צדק מאחה, עבודה עם נוער, עבודה עם משפחות והנחיית קבוצות, שהוכשר וקיבל מינוי לתפקיד מגשר. מגשר שאיננו קצין מבחן, יחתום על "טופס התחייבות לשמירה על סודיות" בפני מפקחת ארצית וראש מחלקת נוער או מי מטעמו במשטרה.
- הסכם גישור** - תכנית לתיקון הפגיעה והנזק שנגרמו לנפגע העבירה והמתקבלת בהסכמת המשתתפים במפגש הגישור.
- קטין** - לעניין נוהל זה - מי שבעת ביצוע העבירה מלאו לו 12 שנים אך לא מלאו לו 18 שנים.
- קצין מבחן** - כהגדרתו בפקודת המבחן (להלן: קצין מבחן).
- קצין מוסמך** - קצין הנוער בתחנת המשטרה, ובהעדרו - הקצין הממונה על החקירות בתחנת המשטרה.
- קצין מוסמך ארצי** - קצין נוער מוסמך ארצי של מחלקת הנוער במטה הארצי של המשטרה.
- קצין מוסמך מחוזי** - קצין נוער מוסמך מחוזי במשטרה.

3. תנאים מצטברים להפניית קטין לגישור

לא יופנה קטין לבחינת התאמתו להליך גישור אלא אם כן התקיימו כל אלה:

- (א) הקטין קיבל אחריות למעשה הפלילי במשטרה.
 - (ב) מדובר בתיקי פ"א מסוג עוון או פשע או ט"מ פשע, למעט סוגי העבירות כמפורט להלן:
 - (1) עבירות המתה;
 - (2) עבירות מין;
 - (3) עבירות סמים;
 - (4) עבירות מתחום האלימות במשפחה.
 - (5) עבירות אלימות חמורות, אלא אם כן ניתן לכך אישור ע"י קצין הנוער המחוזי או המרחבי.
 - (ג) אין לחובתו של הקטין מאסר על תנאי בר - הפעלה או אישור הקצין המוסמך את הפנייתו חרף זאת.
 - (ד) לקטין אין תיקי משטרה פתוחים נוספים שהוא מעורב בהם כחשוד בביצוע העבירה, אלא אם כן מוצדק להפנותו להליך גישור חרף קיום תיקים פתוחים, מנימוקים מיוחדים שירשמו.
 - (ה) ביצע הקטין את העבירה, בטרם מלאו לו 18 שנים, ובעת ההפניה מלאו לו 18 שנים אך טרם מלאו לו 18.8 הפנייתו להליך תותנה באישור שניתן לכך ע"י קצין הנוער המחוזי או המרחבי.
 - (ו) ההפניה עומדת בלוחות הזמנים כפי שנקבעו בנהלי ההפעלה שבין המשטרה ושירות המבחן.
 - (ז) החקירה הסתיימה.
 - (ח) מדובר בתיק שככלל, היה מוגש בו כתב-אישום בגין העבירות המיוחסות לו או בתיק שהוא ט"מ פשע.
 - (ט) הפניה להליך גישור תעשה כאשר קצין המבחן מעריך כי הקטין הפוגע איננו זקוק לתוכנית שיקום וההליך יתמקד בתיקון הפגיעה והנזק שנגרמו לנפגע העבירה.
 - (י) לא יופנה קטין להליך גישור, אלא אם כן נתן את הסכמתו (בהתאם לסעי' 4) להלן, ונפגע העבירה נתן את הסכמתו (בהתאם לסעיף 5) להלן.
 - (יא) במקרה בו אין נפגע ישיר, יופנה הקטין להליך, בכפוף לאישור מחלקת נוער במשטרה ובאישור המפקחת הארצית.
 - (יב) קטין יופנה להליך גישור אם ביצע את העבירה ללא שותפים או באם ביצע את העבירה עם שותפים, ונבחנה התאמת הליך הגישור, לגבי כולם, וכן התקבלה הסכמת הנפגע לגביהם. באם מתברר כי חלק מהשותפים לביצוע העבירה, אינם מתאימים להשתתפות בהליך הגישור אין בכך כדי למנוע את הפניית הקטינים הפוגעים המתאימים לכך, להליך הגישור.
- בנוסף לאמור לעיל, רשאי פרקליט המדינה לאחר שנועץ בוועדת ההיגוי, לקבוע מעת לעת סוגי עבירות, אשר לצורך שעה לא יופעלו לגביהם הליכים חלופיים. קבע פרקליט המדינה כאמור, לא יופנו קטינים אשר ביצעו עבירות כאמור, לבחינת התאמתם להליך גישור.

גם אם התמלאו התנאים כאמור לעיל, לקצין המוסמך ולקצין המבחן, שיקול דעת שלא להפנות את הקטין להליך, לרבות בהתחשב בנסיבות האירוע, עבר פלילי, תיקי משטרה פתוחים והנסיבות האישיות. הנימוקים יירשמו בתיק החקירה של הקטין. כל בקשה להפניה חריגה, שלא על פי התנאים האמורים לעיל, תובא לאישור הקצין המוסמך הארצי או מי מטעמו, בתיאום ובאישור עם המפקחת הארצית.

4. השיקולים והתנאים בהפניית קטין להליך גישור:

- א. מצא הקצין המוסמך כי הקטין עומד בתנאי הסף להפניה להליכי צדק מאחה וכי אין מניעה להפנותו כאמור לעיל, ימליץ לשירות המבחן לנוער לבחון את התאמת הקטין להליכי צדק מאחה תוך 12 שבועות מיום ביצוע העבירה.
- ב. הקצין המוסמך לא יציע את הליכי הצדק המאחה ישירות לקטין או להוריו.
- ג. קצין מבחן שקיבל הפניה כאמור מהקצין המוסמך, יקבל החלטה על פי החקירה הפסיכוסוציאלית ושיקולים מקצועיים, לאיזה מהמודלים של צדק מאחה הוא יפנה את הקטין (גישור או קד"מ לנוער עובר חוק). לאחר מכן, יעביר את תוצאות בדיקתו לקצין המוסמך. נתקבל אישור הקצין המוסמך, יהיה רשאי קצין המבחן להפנות את הקטין להליך כאמור.
- ד. במקרים בהם לא המליצה המשטרה לשירות המבחן לבחון את התאמת הקטין להליך צדק מאחה וקצין מבחן מצא בין יתר שיקוליו כי הקטין עומד בתנאי ההפניה להליך הצדק המאחה ומתאים לו, יקבל את הסכמת המשטרה בכתב להפנייתו להליך.
- ה. קצין המבחן ייפגש עם הקטין והוריו ויערוך להם חקירה פסיכוסוציאלית, לפי נהלי שירות המבחן לנוער. במסגרת החקירה יבדוק קצין המבחן אם הקטין ומשפחתו מתאימים להליך הגישור, ובין היתר, יוודא כי הקטין אכן מקבל אחריות למעשה הפלילי, מבין את ההשלכות של האירוע לגבי הנפגע והקהילה ומוכן לפעול לתיקון כלפיהם.
- ו. מצא קצין המבחן כי ניתן להפנות את הקטין להליך גישור בהתאם לשיקול דעתו ובהתאם לשיקולים ולתנאים כאמור לעיל, יציע לקטין ולהוריו להשתתף בהליך הגישור ויסביר להם את מטרת ההליך, תנאיו, מהלכו, הצורך בקבלת הסכמת נפגע העבירה וכן את הצורך להעביר את פרטיהם האישיים וכן פרטים נוספים על העבירה והחקירה, למגשר.
- ז. קצין המבחן ידגיש כי באפשרותם להפסיק את ההליך בכל שלב, וכן כי ההליך ייפסק במידה ויתברר שהקטין ביצע עבירות נוספות או בהתאם לשיקול הדעת המקצועי של קצין המבחן, לרבות המלצת המגשר.
- ח. הסכימו הקטין והוריו להליך, יוודא קצין המבחן שהם הבינו את משמעות ההליך והסכימו לתנאיו ויקבל הסכמתם בכתב. העתק מטופס זה יינתן למשפחה. קצין המבחן יודיע לקצין המוסמך בכתב על הפניית הקטין להליך גישור.
- ט. לא הסכימו הקטין או הוריו להשתתף בגישור, יודיע קצין המבחן לקצין המוסמך, בכתב על אי הפנייה להליך הגישור והמשך טיפולו בקטין עפ"י הנהלים הרגילים.

5. מעמד נפגע העבירה:

- א. קיומו של ההליך, מותנה בהסכמתו של נפגע העבירה לקיומו של ההליך ולהשתתפות בו באופן אישי או באמצעות נציג המקובל על הנפגע ועל המגשר. חזר בו הנפגע מהסכמתו, יפסק ההליך.
- ב. היה הנפגע קטין – יתקיים ההליך בתנאי שהקטין הנפגע ו/או הוריו הסכימו להשתתף בהליך הגישור כפי שנקבע בנהלי ההפעלה של התכנית.
- ג. לצורך בירור עמדת הנפגע, יפנה המגשר לקצין המוסמך, לקבלת זהות נפגע העבירה ופרטים נוספים על העבירה והחקירה. הקצין המוסמך או מי מטעמו יעביר את הפרטים כאמור רק לאחר שיקבל מהנפגע הסכמה למסירת פרטיו למגשר.
- ד. לא הסכים הנפגע למסירת פרטיו כאמור, יודיע על כך הקצין המוסמך למגשר והמגשר ידווח על כך לקצין המבחן אשר יודיע לקטין ולהוריו על הפסקת הליך הגישור.
- ה. התקבלה הסכמת הנפגע למסירת פרטיו, יפנה אליו המגשר לצורך קבלת הסכמתו להשתתפות בהליך הגישור. זאת, לאחר שיסביר לו את מהות ההליך, תנאיו ומהלכו. הסכים הנפגע או מי מטעמו להשתתף בהליך, יתחיל המגשר בעבודת ההכנה למפגש.

6. מפגש הגישור והכנתו:

- א) במפגש גישור נוכחים: הקטין עובר החוק ובמידת הצורך הוריו של הקטין הפוגע, נפגע העבירה ותומכיו (אלא אם העדיף שלא להשתתף בעצמו) והמגשר.
- ב) המגשר אחראי על עבודת ההכנה למפגש, על ההנחיה ועל תיעוד המפגש. ההכנה למפגש נעשית עם כל המשתתפים הפוטנציאליים בהליך. על המגשר להסביר לכל אחד מהמשתתפים את מהות הליך הגישור, מטרותיו, מהלכו וכלליו וכן את משמעות הבטחת החיסיון והסכם שמירת הסודיות. עליו לקבל את הסכמתם להשתתפות בהליך כאשר כל אחד מהם יכול להפסיק את השתתפותו בכל שלב.
- ג) במהלך המפגש, חוזר הפוגע על קבלת אחריותו לעבירה, דנים בעבירה ובהשלכותיה, הן על הנפגע והן על הפוגע ומסכימים על תכנית לתיקון הפגיעה והנזק שנגרמו לנפגע העבירה (להלן: "הסכם הגישור").
- ד) בסיכום המפגש, המגשר מעלה על הכתב את הסכם הגישור שהתקבל, מחתים את המשתתפים עליו, ושולח העתקי ההסכם למשתתפים ולקצין המבחן של הנער הפוגע.

7. סודיות הדברים שנאמרו ונמסרו במפגש:

- (א) המשתתפים במפגש יחתמו על הסכם סודיות בו הם מתחייבים לשמור על סודיות ההליך ועל הפרטים המזהים או הפרטים שעלולים להביא לזיהויים של המשתתפים בו. המשתתפים לא יעשו כל שימוש בפרטים שהועלו במהלך המפגש, למעט כמפורט בסעיפים הבאים.
- (ב) משתתפי ההליך יהיו רשאים לשתף, בהתאם לצורך, אנשי מקצוע רלוונטיים לעניין. לאנשי המקצוע תובהר חובת הסודיות כאמור לעיל.
- (ג) במידה ונכשל הליך הגישור ומתנהל המשפט הפלילי – לא יעלו הצדדים מיוזמתם ראיות או טענות מתוך ההליך.
- על אף האמור לעיל, רשאי קצין מבחן לציין בתסקירו את עובדת קיום ההליך או הפסקתו, קצין המבחן יציין האם ההליך נכשל מסיבות תלויות בנאשם או מסיבות שאינן תלויות בו.
- (ד) אין באמור לעיל כדי לפטור מחובת הדיווח הקבועה בסעיף 368ד. לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

8. המעקב אחר ביצוע הסכם הגישור ותוצאות השלמת ההליך או אי השלמתו:

- (א) קצין המבחן יעקוב אחר ביצוע הסכם הגישור וידווח לקצין המוסמך בכתב על השלמת/אי השלמת ביצוע הסכם הגישור. העתקים ימסרו ע"י קצין המבחן לפוגע, להוריו ולמגשר שימסור גם לנפגע.
- (ב) מצא קצין המבחן, במקרים חריגים, כי קיים צורך בשינוי במרכיבי הסכם הגישור שאינם נוגעים לנפגע, בשל נסיבות שאינן קשורות לקטין, רשאי באישור המפקחת הארצית ובתיאום עם הקצין המוסמך לבצע את השינוי הדרוש, זאת בתנאי שאין מדובר בשינוי מהותי בהסכם הגישור.
- (ג) בוצע הסכם הגישור במלואו, יהווה הדבר שיקול מרכזי ומכריע בהחלטה לגבי המשך ההליך הפלילי בעניינו של הקטין.
- (ד) נסגר התיק בעניינו של הקטין, תשלח יחידת הרישום בתחנת המשטרה הודעה על כך לקטין הפוגע, למתלונן וכן לקצין המבחן.
- (ה) לא בוצע הליך הגישור במלואו – יעביר קצין המבחן לקצין המוסמך את חוות דעתו והמלצתו בכתב.
- (ו) המלצת קצין המבחן תועבר למשטרה עד 7 חודשים מיום ביצוע העבירה.

9. פיקוח, בקרה וליווי:

המעקב והפיקוח על הפעלת התוכנית על ידי המגשרים משרות המבחן או באמצעות גוף מפעיל, יתבצע על ידי המפקחת הארצית שתפקח על עבודת הגוף המפעיל ועל דרכי ההפעלה של התוכנית בתיאום ושיתוף ועדת ההפעלה. הפעלת התוכנית תלווה ע"י ועדת ההיגוי, ועדת ההפעלה והמפקחת הארצית.